

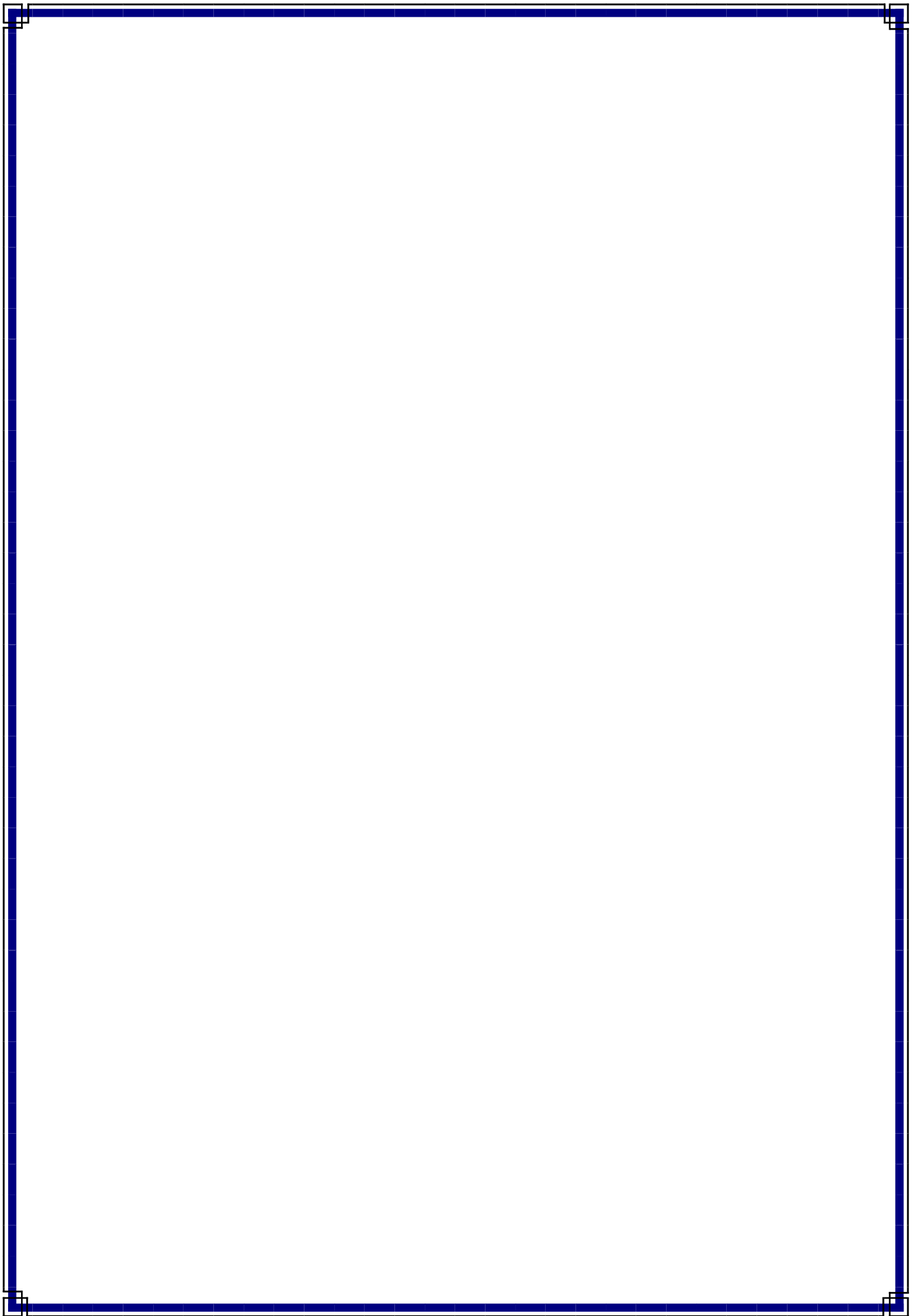
נתן

בן יצחק ודבורה

קאופמן ז"ל

ט' באב תרפ"א - ז' באייר תש"ע

(21.4.2010 - 12.8.1921)

אבא,

איך מספידים אדם צעיר, כן – צעיר, שהספיק כל כך הרבה בחייו?

כשדיברתי היום עם מכר ותיק שלך הוא אמר לי: "אבא היה איש מעשה, אבל גם חולם גדול. גדלותו בכך שהוא גם הגשים את חלומותיו". אם יש דבר שמאפיין את חיך – הוא הנחישות שלך להשיג כל דבר שהאמנת בו. גם אם יש לזה מחיר. איש עקרונו היית.

קל היה לי לנסח שורה אחת למודעה הבוקר: חלוץ, מחנך, איש תורה ועבודה.

חלוץ – כבר בגיל העשרה בגרמניה החלטת ללמוד עברית. קבעת לך "שבתות עברית", שבהן דיברת עם הסובבים אותך עברית בלבד, גם אם הם לא הבינו דבר. רק עם אמך – מתוך שמירת המצווה שמבטיחה אריכות ימים, "כבד את אביך ואת אמך" – דיברת גרמנית. ואכן, על אף שרק שנים מעטות יכולת לקיים מצוות כיבוד הורים, זכית לאריכות ימים. זכותך עמדה לך.

חלוץ לפני משפחתך יצאת לבד בגיל שבע-עשרה לפלסטינה. השארת מאחור את משפחתך, שלא תראה עוד כמעט איש מהם; כולם נרצחו בשואה, למעט אחותך.

חלוץ – ב"ברית חלוצים דתיים", בח"ד, ואחר כך חלוץ לפני המחנה בתנועה שהפכה למרכז חיך – בני עקיבא.

חלוץ בבית הספר החקלאי מקווה ישראל, במחזור ב' של נוער דתי, שעם חלק מחבריו המשכת להגשמת הרעיון החלוצי פה, בסעד.

חלוץ בהקמת יישוב בנגב, ואף מתוך המעשה החלוצי הזה שוב נחלצת ונענית לקריאה לרכז את סניף בני עקיבא בירושלים בשנות הארבעים – שנים סוערות, שאותן היטיב לתאר המשורר: "מוסקות את פישופה של רעות רוח בְּבִנְיָהּ של ממלכה". שנים שעיצבת בהן את תפיסת עולמם של רבים וטובים, אך שנים שגם עיצבו את חיך ואת עולמך בה-במידה.

חלוץ ומחנך – חזרת לקבוצה, כפי שהקפדת תמיד לקרוא לה (לא "קייבוץ", חס וחלילה), והיית למנהל של בית הספר בסעד. אבל אם אין בכך די – המשכת והיית למנהל ולמחנך של דור שלם בנתיבות, דור של עולים וילדיהם – בבי"ס "נתיב יצחק", ואחר כך – דורות של תלמידות מעריצות בקריית החינוך עזתה.

מחנך ומורה: לפני יותר מחמישים שנה יזמת רעיון נפלא וחדשני: לימוד גמרא להורים ולתלמידי ביה"ס בסעד. גם לאחר שהתלמידים בגרו, המשכת ללמד מדי שבת בבוקר, במשך יותר מחמישים שנה את "שיעור הגמרא" – תמיד בשווא-נע בגימ"ל. בכל ליל שבת לאחר הסעודה ידענו – קודש קדשים! אבא מכין את שיעור הגמרא! התמדת בכך עד הזמן האחרון ממש, ולא עצרו בך הגיל או קשיי השמיעה. מסורת מפוארת שכזאת, רעיון חלוצי, מבצע חינוכי, והתמדה ונחישות שתמיד אפינו אותך.

מחנך הציבור: האמנת בכל לבך בצורך, בחובה וביכולת ללמד ולחנך את הציבור: כבר לפני שנים רבות קיימת ערבי הקראה של ספרות עברית שבהם גם הבאת לידי ביטוי את כשרון המשחק שלך. בהמשך, בתור מרפז נצחי של ועדת התרבות, דאגת להעשרת חיי הרוח של חברי הקבוצה. אני זוכר איך מדי יום שלישי היית משקיע שעות (שעות!) בהכנת תכנית התרבות השבועית שתתלה על לוח המודעות. היית מדפיס וצובע בשבלונה גליון נייר שעליו היית רושם בכתיבה תמה את תכנית התרבות של השבוע הקרוב.

חינוך הציבור: האמנת שיש ערך חשוב מאד לדיבור ולהגייה של עברית נכונה. לא נרתעת, גם אם לפעמים התגובות ברחוב הקיבוצי היו מלגלות. יסדת פינה בעלון המשק, ואף הוצאת ביוזמתך שתי מהדורות של החוברת "בשפה ברורה" על הגייה נכונה ושפה ברורה בתפילה. אבא – השיעורים שנתת בקייבוץ היו תמיד תאוה לאזניים: דבר דבור על אפניו, בסדר ובהגיון של בוגר ישיבת פרנקפורט ע"נ מיינן וישיבת כפר הרא"ה; לא הותרת שאלה פתוחה ולא "יעיגלת פינות", כי דרכך בקודש היתה תמיד דרך ישרה ולא עפלה – דרך האמת.

חינוך הציבור: ערכת סדרי פסח גדולים מאד, ברוב עם ובהדרת-מלך. עד היום אנו זוכרים את הסדרים הללו, ובליל הסדר האחרון, שבו בחרת במודע שלא להשתתף, רוח אותם סדרים, המנגינות והסיפורים, שרתה על כולנו. אני בטוח, שגם אחרים שהיו נוכחים באותם לילות-סדר זוכרים אותם עד היום.

"אלו דברים שאין להם שיעור" אומרת המשנה, ומסיימת: "ותלמוד תורה כנגד כולם". אבא – איש האמונה והמעשה. תלמוד תורה ועבודת השם היו כמעט חזות הכול עבורך. לא-פעם דנת אישיות ציבורית לכך זכות במשפט "אבל הוא גם חובש כיפה!".

בית הכנסת היה ביתך השני, אולי אפילו הראשון. אפשר היה לכוון את השעון לשעה 6:00 בבוקר כשסיימת לכרוך את רצועת התפילין על ירך. בכל פעם שהיית בא אלינו לירושלים היינו נשלחים בשליחות מצווה מקדימה לברר את מועדי התפילות בבתי הכנסת השונים בשכונה. היית מחלק את התפילות שווה בשווה בין שני בתי כנסת בשכונתנו: ביהכ"נ ש"י עגנון, וביהכ"נ הספרדי-מרקאי.

חשבת על כך, שבמידה רבה משקפת החלוקה הזו את ערכיך ודרך חייך: מצד אחד – ש"י עגנון: איש הספר, שבביתנו אלפי ספרים מכסים את הקירות. מאז ומתמיד היה ארון הספרים הרהיט המרכזי בביתנו, וש"י עגנון זכה בו לשתי שורות, של שתי ההוצאות של ספריו.

מקובל לומר היום "ארון הספרים היהודי"; אתה, אבא, לימדת אותנו לקרוא, ללמוד, לחקור ולהסתקרן גם בעולם המדע והתרבות העולמית. בתור ילדים, קיבלנו ממך ומאמא בכל יום הולדת ספר כמתנה: אנציקלופדיה, לקסיקון, ספר היסטוריה, תיקון סופרים – מתנות מאריכות-ימים שבחלקן גם ילדינו קוראים היום.

לצד ש"י עגנון – ביהכ"נ הספרדי. כבר מראשית דרכה של המדינה האמנת בצורך במיזוג הגלויות, בחובה ובשליחות של התנועה הקיבוצית במשימה הזאת, וגם נתת דוגמא אישית בהיותך מורה, מחנך ומנהל בבתי הספר באיזור במשך שנים רבות. העמדת דורות של תלמידים ותלמידות שחלקם עומד אתנו כאן היום.

יצחק ואני זוכרים את סיוט הטיולים לירושלים, ואת השבתות שבילינו בנתיבות: לא ניתן היה לחצות את הרחוב בלי לפגוש מכרים של אבא, חניכים, תלמידים, הורי תלמידות ומורים-עמיתים. הליכה של חמש דקות היתה הופכת לשעה של מפגשי זכרונות והתעדכנות.

לא רק האמונה במיזוג הגלויות ובקירוב הלבבות במערכת החינוך הניעה אותך. בראשית שנות השישים היית חלוץ בתחביב ארוך-השנים של עריכת חופות בקיבוצים בסביבה. חיתנת יותר מ-1,000 זוגות, ודאגת לרשום כל זוג בפנקס מיוחד. בתוך "אלו דברים שהקרון קיימת לו לעולם הבא" מונה המשנה גם את הכנסת הפלה ועיון התפילה.

אבא – אתה הקפדת על מצוות הכנסת חתן וכלה בנועם הליכות ובקירוב לבבות גם אצל אלו שבאורח חייהם אין הטקסים הדתיים מורגלים, ואינם מובנים מאליהם. קיימת מצווה זו כמו החלק הראשון של המשנה: כדבר שאין לו שיעור. במסירות, בכוונה ובאהבה – ושלא על מנת לקבל פרס. כל שביקשת מהזוג היה תמונה שלהם יחד אתך תחת החופה.

אומרים, שאנשים יוצאים לפנסיה בין גיל 60 לגיל 70. אבא, אתה בתור צעיר נצחי, שאיננו נותן לגיל להכניע אותנו, לא התקשית למצוא לך מה שקוראים "קריירה שנייה". ולא קריירה אחת, אלא שלוש: יצאת ללמוד להיות סופר סת"ם, ולפתח את כשרון הקליגרפיה המפורסם שלך, שרבים מילדי סעד עוד נושאים בהקדשה בחומש בר המצווה שלהם; במקביל, יצאת ללמוד ארכיונאות ולשלב את חוש הסדר והארגון הייקי שלך עם אהבתך לקבוצה ולתולדותיה. המשכת גם בקריירה שלישית, בהיותך האחראי לספרייה התורנית, שם מצאת את מקומך בין ספרי העיון והתלמוד שהיו מרכז חייך.

איש צעיר – מתעניין בכול, קורא ספרים ועיתונים, שולח מכתבים למערכת, ללשכות שרים, מתקומם נגד עוולות ואי-צדק. "מתקן עולם" במלכות העולם הזה.

בימי שישי היה לך מנהג: אחרי שהקפדת לתלוש את הדף עם התשבצים מהמוסף של עיתון "מעריב", היית מתחיל לפתור אותם כדבר ראשון, עוד לפני קריאת העיתון עצמו. כשהיית מתקשר לאחל לכם "שבת שלום" היית מבקש ממני להשלים את ההגדרות שעוד חסרו לך בתשבץ. לפני כמה שבועות, בבית החולים, ראיתי שהקפדת לארוז בתיק היד שלך דפי תשבצים "מעריב", מקופלים לארבעה חלקים שווים לחלוטין, כמובן, ומחכים לפתרון. לימדת אותנו מגיל צעיר ש"יתשבץ פותרים רק בעיפרון!". עד היום אני מרגיש קצת אשם כשאני פותר תשבץ בעט, כשאין עיפרון בהשג ידי.

אבא – איש צעיר! לפתור תשבצים, לנסוע באוטובוס עד לירושלים כדי לשמוע שיעורים באוניברסיטה. אני זוכר שכשהייתי מביא לך את תכנית הלימודים השנתית, היית לא פעם בוחר את המרצה בעדיפות ראשונה כי "הוא היה חניך שלי בבני עקיבא".

שנה אחת זכיתי ללמוד יחד אתך באותו הקורס באוניברסיטה. המרצה היה מבקש בכל פעם מסטודנט אחר לקרוא כמה פסוקים מן המקרא, וכמובן היה מעיר להם על הגייה שגויה של המילים, או חלוקה לא נכונה של המשפט. פעם אחת הוא פנה אל שנינו ואמר: "מר קאופמן, תואיל בבקשה לקרוא?" הסתכלתי עליך. הסתכלת עליי ולחשת לי "הוא ביקש ממך לקרוא! הוא אינו מכיר אותי!". כשהתחלתי לקרוא, עצר אותי המרצה ואמר "זאב, לך עוד לא קוראים מר קאופמן. התכוונתי לאביך". אחרי שקראת, בשפה ברורה, בנעימה ובהטעמה כדרכך, השתררה דממה בכיתה. המרצה הפך אותה ואמר "מר קאופמן, חשבת פעם לקרוא ברדיו את 'פרקי היום בתנ"ך'?".

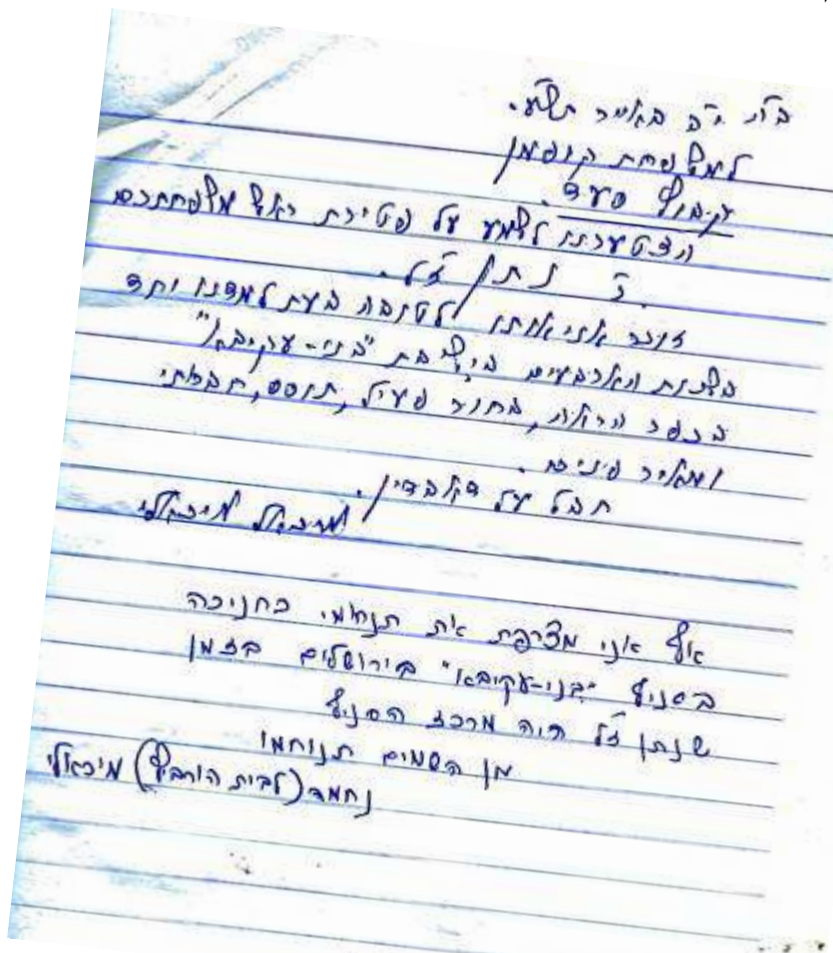
לפני יומיים, כשיצחק ומשפחתו באו לבקר אותך בליל העצמאות, ביקשת לפתע מיצחק "ללמוד קצת", כך אמרת בלחישת – "ללמוד קצת". הוא פתח לך את הסידור בפרקי אבות, כפי שהיינו לומדים במשך שנים בשבתות הקיץ אחרי מנחה בשבת, ולמדתם משנה או שתיים. כמה התנגדנו אז להישאר אחרי כולם בבית הכנסת, וכמה תודה אנחנו מכירים לך היום על שהתעקשת ולימדת-למדת, אותנו ואתנו! נדמה לי שהרצון הזה – "ללמוד קצת" – הוא מעשה שאומר הכול אודותיך: "ותלמוד תורה כנגד כולם".

כידוע, יום הולדתך היה בצום תשעה באב. כל אחד בקיבוץ ידע היטב שאפשר לאחל לך "מוזל טוב" רק אחרי סוף הצום. אבל נדמה לי, שבחרת את יום לכתך מאתנו ליום שאחרי חג העצמאות לא במקרה: בשבילך, אבא, מאוד מוצל מאש, מי שהקים את ביתו לתפארת עם אמא – תיבדל לחיים ארוכים – גם היא ניצולת "המלחמה ההיא" – בשבילך חג העצמאות (ולא חלילה יום העצמאות) היה יום ההולדת האמיתי שלך; היום המשמעותי באמת עבורך – חלוץ, ציוני, מחנך, איש התורה ואיש העבודה. איש שלא ישב בטל ממלאכה או מלימוד אף רגע – כי היום הרי קצר, והמלאכה – מרובה.

"טוב שם משמך טוב", אומרת קהלת. אבא, אתה, שעשית לך שם, והיית מוכר וידוע על ידי כה רבים בארץ הזו – אנו נפרדים היום. נפרדים בכאב ובאהבה, בבקשת סליחה אם פגענו בך; בתודה גדולה על כל מה שלמדנו ממך, ובהבטחה שנמשיך לשמור על אמא, אשתך שכה אהבת, ולימדת אותנו לא רק כיבוד הורים, אלא גם כיבוד בת הזוג, במסירות ובהמון אהבה.

אוהבים אותך,

זאב, יצחק ובני המשפחה

דברים שנאמרו על קברו של נתן קאופמן ז"ל, ז' באייר תש"ע, קבוצת סעד

אבקש לדבר בקצרה על השאלה מי ומה היה נתן קאופמן עבורי, באופן אישי, ומסתמא גם עבור רעיי היקרים, "יפי הבלורית והתנאר" בחברת הנוער "עלומים". כשאר הנערים והנערות הגעתי לסעד בגיל ההתבגרות ובתקופה המעצבת ביותר בחיינו. הגענו לכאן כבודדים שלא הכירו איש את רעהו – כל נער ונערה ממקומות שונים בארץ, מרקע ובתי גידול שונים זה מזה, איש איש בא "במקלו ותרמילו". היו בינינו ילידי הארץ, ילדי עולים ופליטי שואה, ממשפחות מתוקנות ואחרות. כל אלה נקבצו ובאו לסעד שהיתה עבורנו ארץ לא נודעת ובגבול הארץ הנושבת. אין לי כל ספק כי לנתן היתה תרומה מכרעת בעיצובנו האישי ובגיבושנו לקבוצה מלוכדת. נתן הפקיד בידנו את הכלים המשמעותיים ביותר: דוגמא אישית, מסגרת נכונה וסדר יום כהלכתו. הוא הקפיד ביותר כי כל אחד ואחת מאתנו יהיה שותף מלא בבנייתה של חברה יצרנית ומלוכדת.

אבקש לציין כי נתן הקפיד באופן מיוחד שמשקל הלימודים יהיה שווה למשקל החובה לעבודה, שהרי "קמח ותורה" ואם תרצו, "תורה ועבודה" ירדו שלובים זה בזה. על כל אלה אני וחבריי חבים לו חוב שאין לו שיעור. ברשותכם, אפר את חרם דרבנו גרשום ואקרא מכתב קצר שכתבתי לנתן בהגיעו לגבורות:

למורי ורבי נתן שלום רב,

עם שובי ארצה נודע לי כי נערכה לכבודך מסיבה לציון הגיעך לגבורות. צר לי כי לא עלה בידי להשתתף באירוע החגיגי בחוג הרחב של המשפחה, חברים, תלמידים וחניכים – כל שוחרך בימים ההם ובזמן הזה.

מיותר לציין כי בזכרוני (כמעט כעבור יובל שנים) נותרת צעיר ונמרץ, רב תושייה ויצירה. כמי שנתגלגלה לידו זכות והיה מחניכך בחברת הנוער בסעד, אני חב לך הרבה על שעשית לילות כימים בהנחלת תלמוד תורה ובעיקר דרך ארץ, וכל אלה שלא על מנת לקבל פרס. עליך בודאי נתכוון הכתוב "וכל מי שעוסקים בצרכי ציבור באמונה" וגו'.

ברכותיי לשנים הרבה של בריות גופא ונהורא מעליא ותזכה להרבה נחת בחוג משפחתך וכל דורשי שלומך וטובתך. גיל גבורות הוא ציון דרך ואתחלתא למפעלים שלא היה סיפק בידך לעשות קודם לכן. להזכירך, משה רבנו ע"ה החל בגיל זה ב"מבצע" יציאת מצרים (שמות ז ז).

ולבסוף, במקום הקלישאה המקובלת "עד מאה ועשרים", אני מאחל לך שתזכה ל"שנות גבורה" כיוסף הצדיק, היינו מאה ועשר שנים. כבר דרשו ראשונים ואחרונים בסוגיה זאת ותמהו מדוע נקצבו לו מאה ועשרים חסר עשר? ולא העלו תשובה לדבר. מסתבר, שבמצרים העתיקה, שם היה יוסף בן בית, היה מקובל שמאה ועשר שנים מציינות דווקא אורך חיים מופלג של שנים טובות ומלאות במעשים טובים.

בברכת שנה טובה,
שלך,
אליעזר אורן

נתן, המורה לחיים, יהי זכרך ברוך

נתן המדריך

כשאני סוקרת במבטי את ארון הספרים בביתי אני נתקלת בשורת ספרים של "כל כתבי דוד שמעונוביץ" שרכשתי בזכות מדריכי בבני־עקיבא, נתן, שנטע בנו אהבה לספרות, ובזכותו הגעתי גם לדוד שמעוני (שמעונוביץ). נתן נהג לקרוא לנו בקול יצירות שלמות של סופרים ומשוררים קלאסיים שונים.

לאחר נישואיי, כשרכשנו ארון קטן לספרים, ברור היה לי שבארון הספרים שלי יעמדו כתביו של דוד שמעונוביץ. נתן שלח לי מתנה בהפתעה: ספרון על השואה, יצירה שהוא קרא לנו בהמשכים. איני יודעת מי סיפר לו

שהפואמה הזו של שמעונוביץ מאד ריגשה אותי. זהו סיפור קשה שכתוב בחרוזים, על נער שניצל מאש התופת הנאצית, וטובע בדרך לישראל. "אלה תולדות אוד – ד. שמעונוביץ", בהקדשה שהעתקתי מהספרון, רשום: "משלוח מנות מאוחר, מנתן. ט"ז באדר תשי"ב".

נתן היה מדריך מיוחד, מסור לחניכיו. הוא התייחס לתפקידו כאב מאמץ.

בתקופה שלפני קום המדינה שלטו הבריטים בארץ. הם הטילו עוצר על אזור שלם בירושלים. שלושה שבועות היה אסור לנו לצאת החוצה. באזור הנצור גר נתן ועוד כעשרה מחניכיו. סדר היום שלנו היה כזה: לפני הצהריים ובערב נתנו לנו הבריטים חצי שעה חופשית, לקניות ולסידורים. בהפסקה בבקר הגענו לחדרו של נתן והוא לימד אותנו והעסיק אותנו עד לשעה שיכולנו לרוץ בחזרה הביתה.

אני מתארת לי שלאחר שעזבנו את חדרו, נתן ישב שעות והכין את היום הבא. נתן מצא גם דרכים להתגנב ולבקר את חניכיו שהיו מעבר לגדרות התיל.

ועוד סיפור, שסיפרתי כבר מספר פעמים בסעד. אני חוזרת עליו בזכות הסמיכות לתאריך של "יום ירושלים": אנו, חניכי שבט "עין צורים", היינו האחרונים מאנשי ירושלים המערבית שנפרדנו מהכותל המערבי לפני פרוץ מלחמת השחרור. ההצבעה בעצרת האו"ם על חלוקת הארץ (כ"ט בנובמבר) נערכה במוצאי שבת. באותה שבת אחרי הצהריים לקח אותנו נתן לכותל. עמדנו לפני הכותל ואמרנו פרקי תהילים. רק השבט שלנו היה שם.

נתן עזב את עולמנו בשיבה טובה, והשאיר בי חותם מיוחד, ואני מתארת לי שיש עוד רבים כמוני. הזכרתי רק מעט סיפורים מתוך ייחודו של מדריך.

לסבינה, זאב, יצחק, הנכדים והמשפחה – אני שולחת לכם את תנחומיי.

יהי זכרו ברוך.

ציפי

תחביב ידוע של נתן היה עריכת חופה וקידושין בקיבוצי הסביבה, בהתנדבות.

במשך יותר מארבעים שנה ערך נתן מאות חופות, בחן, בהומור ובקול ערב.

"התשלום" שנדרש מכל זוג היה לשלוח לנתן תמונה משותפת תחת החופה. כל זוג נרשם בפנקס הקטן בכתב יד צפוף ומסודר: תאריך עברי, תאריך לועזי, ופרטי החתונה.

12.8.77 כ"ח באב תשל"ז

נימוק
לכ
ה"ח היה נתן קוביאן
בשלב וההכנה!
זמן מרמזו הרבה
לקט העיטון של אבא
קוביאן זכ"ל העלמה הסלמנטי
בזרה הפרטה נעזרה קטנה
הקטנה הכתובה בס'היה
יזל בק זמן של הקנייה
שנה אבא וזאת אצלנו
שנה אבא

בכנייה
בשנת אשתו

זב כב-טו/יוני/50
 אב צ'יה וצ'יק - ויהי כפי
 נהגו אצלנו היה הוא ערמליון (או חטון)
 אן קרמיות (פחוקים דחיים וחרים) וטלג'ו
 (עם חלוצי צ'ודרים אוד): איה ש'ון - ח'ולם לש'ין
 (אחרי טלסו = ח'ולם חלוצי, צ'יק חלוצי).

[Handwritten signature]

את העיני לאות
 רבנחים פתחיה
נאושה שוקות
קיוום ג' א

ב"ה
 וקהיה לה לאות על-ידה
 אלצרוז ב'יו עי'ג'יה
 למען תהיה חונתה ב'פ'יה

בננו
זאב'י
 הגיע לעצמות

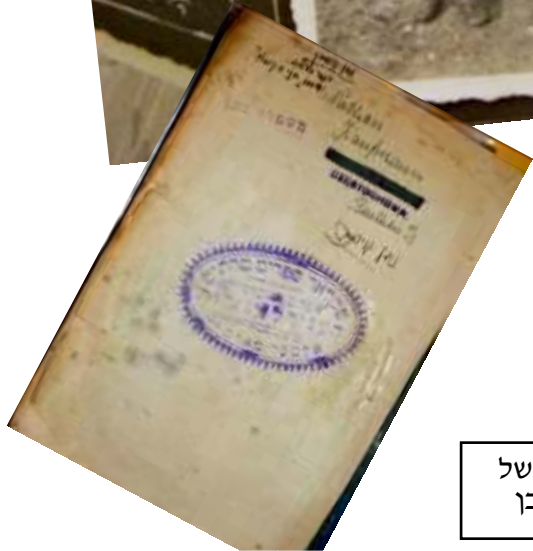
ויקרא בע"ז: בתורה
 בשבת פרשת, ב'י-זב'וא'
 בבית הכנסת של קב' סעד

גשעזח לקבל את פניכם
 בעסיבת בר העצודה
 ביום א' - י'ז באלול (8.8)
 בשעז: 7° בערב

קבלת האורחים
 פשעה 5° אחז' צ'פטורדון לחבר

סבינה וננו קויפמן
 קב' סעד ז'נהגב 8540

ויהי קיום
 עשהה ג'ילה ובשמחה ב'י

את ההזמנה לבר המצווה של זאב כתב נתן בעצמו, כמובן

זאב היקר ושאר בני המשפחה, וכמובן גם סבינה,

הצטערתי מאד לשמוע על פטירתו של אביך, ז"ל.

במשך השנים למדת בוודאי על רגש הכבוד שהיה לי כלפי אביך, נתן. על אף שפגשתי אותו רק מעט פעמים, נוכחותו החזקה, וההשפעה שהיתה לו על אנשים רבים - הותירו בי רושם רב.

הערצתי את האומץ שלו ואת העוצמה שבה בחר לחיות את חייו הארוכים: לעזוב את הדיכוי באירופה ערב מלחה"ע השנייה ולצאת לבד לפלסטינה; הערצתי את המסירות והעקרונות שלו כאחד ממייסדי הקיבוץ, החלטה שיש בה ויתור גדול על ה"עצמי" למען אחרים ומידה של קרבן אישי, ואת השמירה על העקרונות והערכים של הקיבוץ.

נחישותו ומסירותו היו לי תמיד מודל לחיקוי. למדן ותלמיד-חכם אמיתי: יסודי, דייקן, עקבי וחותר לאמת. הוא תמיד התנהל בעירוב של ביטחון עצמי של מי שלמד שנים רבות, יחד עם שפלות הרוח הנרכשת בשנים רבות של לימוד תורה. אני בטוח שהוא היה מחנך תובעני, אך בה-בעת מורה נפלא!

היה לי המון כבוד לאמונתו הדתית של אביך: ההקפדה והידע בהלכה היו עמוקים ונובעים ממקור של לימוד, אך תמיד עם רציו חד ופתיחות מחשבתית מרשימה. תמיד אזכור את החתונה שלכם, זאב וליסה, ואת הדרך שבה התמודד עם נושא מתן הטבעת ע"י הכלה לחתן, מעשה שהיה נדיר בחתונות בזמנו. אולם אביך ניהל זאת בביטחון ובחן רב.

אני גם זוכר כיצד הייתי מעלה בפניו שאלות על זרמים ליברליים ביהדות, במיוחד אודות שוויון נשים בתפילה, והוא ענה לי בפשטות "זה לא מפריע לי". דרכו להעלות טיעונים, לבטא את עקרונותיו, בצד הפתיחות שלו, הן תכונות שראוי לכל העולם היהודי ללמוד ממנו.

נתן ייצג עבורי את המיטב שמדינת ישראל יכולה להציע לכולנו, לכל אחד ואחת, ולכולנו – כעם אחד: מסירות לערכי העם היהודי; תחושה של הקרבת העצמי למען כלל ישראל; חשיבות הלימוד והמסורת כדרך לעצב את עצמנו כקהילה וכחברה, וכאמצעי להשפיע על אחרים. כל אלו הן תכונות שאני מעריך כל כך, ומנסה ללמוד מאנשים כמו אביך, שהיו דוגמא חיה להן.

המקום ינחם אתכם, ומי ייתן שתמצאו נחמה בזכרונות אלו.

הרב ג'סטין דויד, מסצ'וסטס

[מתורגם מאנגלית]

הידור מצווה – לזכרו של נתן קויפמן ז"ל

אבא, אם יש דבר שמאפיין אותך מבין התכונות והכשרונות הרבים שניחנת בהם, אלו שבאו לך מן הכשרון ואלו שפיתחת בעצמך, הרי זה "הידור המצווה". כאיש האמונה והאמת, לא הסתפקת בהגעה לתפילה פונקט-על-השנייה בכל תפילה, אלא הקפדת להדר במצוות, בכל עת ובכל שעה.

הידור מצווה הוא לרכוש תפילין יקרות ביותר; לקנות טלית משובחת, ולעטר אותה בעטרת כסף מפוארת; ללבוש קיטל מיוחד בימים הנוראים, עם כובע המיוחד לכך; ללבוש חליפה וברט בשבתות, כדי לייחד את יום השבת לקדשו, ועוד ועוד.

אבל נדמה לי שיותר מכל המצוות היתה חביבה עליך במיוחד מצוות חג הסוכות: הסוכה שלך ושל אמא, תבדל"א, היתה סוכה לתפארת: החל בסוכה עצמה, שהקפדת תמיד שתהיה בית ארעי, אבל בית ארעי יציב מאד (בשנים האחרונות, כשהגענו לבקר בסוכות, היינו מתבדחים שבאין ממ"ד בביתכם, ב"צבע אדום" נוכל לרוץ לסוכה, שתעמוד ודאי בכל מתקפת טילים). אתה ואמא השקעתם זמן רב, מחשבה, יצירתיות ומאמץ בהכנת קישוטים לסוכה, שלכולם היה גם ערך מוסף חינוכי הקשור למושגי החג.

הקפדת שהסכך תמיד יהיה גם עם כפות דקלים ירוקים וענפי ברוש, שיהיה ריח טוב בסוכה. השקעת בהכנת מיצגים חשמליים מסובכים של "ברוך אתה בבואך" שביד אומן חתכת את האותיות המעוצבות, מה שהיה חידוש גדול בקבוצה.

ארבעת המינים היו פרויקט מיוחד במינו בשבילך: איך היית בוחר בקפידה את הלולב, עם תיומת ושדרה מושלמות; אתרוג מהודר והדסים משולשים מושלמים, ובאמצע החג היינו יוצאים יחדיו ל"בריכות שלמון" לקטוף ערבות רעננות, כי הרי אי אפשר להשתמש באותן ערבות כל שבעת ימי החג!

את מסורת בית אביך, שלא זכית להיות אתו שנים רבות, הבאת אתך לקיבוץ: כשפיטרו הנאצים את אביך מעבודתו, מתוך כורח הפרנסה הוא חיפש ומצא פרנסה זמנית בהכנת אבזרי ארבעת המינים, וכמובן – הצלחתם בדייקנותכם וביצירתיות שלכם להמציא אבזרי לולב – "לא שערום אבותיכם!" עד היום אני קולע עם ילדיי *קושיקלאך* מלולבי השנה שעברה במסורת אבא, כולל טבעות עמידות לאורך שנים, סלסילות מרובות עלים, ושאר אבזרים.

ללא ספק, גולת הכותרת של הסוכה היתה ה"אושפיזין" המפואר שהכנת. ביד אמונה חתכת את המלים, וציפית אותן בצלופן צבעוני. במיטב המסורת ש"אין זורקים דבר", השתמשת בחלון ישן ומערכת מנורות כדי ליצור חלון מואר ומרהיב, יצירת אמנות של ממש.

הסתכלנו באלבום ישן של חברת הנוער "עלומים", שרבים מחניכיה גרים בסעד, וגילינו תמונה של ויטראז' של "על הניסים" שהכינו לחברת הנוער בהמון אהבה, אהבה של אבא ממש. מרגלית ש. סיפרה לנו סיפור מדהים על הויטראז': בלילה הראשון של חנוכה נשרף הויטראז' שעבדת עליו שעות רבות כל כך. איזה אסון! אבל למחרת בבוקר – גילתה חברת הנוער ויטראז' חדש: אבא עבד כל הלילה כדי להכין ל"ילדיו" תחליף, שלא ייגרם להם צער, והידור המצווה של חג החנוכה, השמחה והאור – לא ישובתו.

אבא – כל כך הרבה יש לספר על קורות חיים של אדם עשיר ברוח וצנוע בהליכותיו: לא מחפש כיבודים, בורח מן הכבוד, ועוסק בצרכי ציבור באמונה: שליח ציבור, בעל תוקע, שמש בית הכנסת, סופר סת"ם, וכמובן – עורך חופות בהתנדבות בכל מקום ואתר. קצרה היריעה לתאר את כל תחומי פעילותך כמחנך, חלוץ ואיש תורה ועבודה, ועל כן נאמר רק ברוח הימים הנוראים – "כי רבים הם, ולא נוכל לפורטם".

אבא, חיים עשירים היו לך, הגעת להשגים גדולים והגשמת את חלומותיך תמיד, בנחישות, באהבה, ובקפדנות אופיינית של לעשות כל דבר ב 101%. למדנו ממך כל כך הרבה, אנתנו – הבנים, הכלות והנכדים. אבא – תודה לך על הכול, וסליחה אם פגענו בך אי פעם.

נוח בשלום על משכבך באדמת הקבוצה שכה אהבת.

באהבה, יצחק וזאב ומשפחותיהם

דברים לזכרו של מורי נתן ז"ל

כל המלמד את בן חברו תורה
זוכה ויושב בישיבה של מעלה
בבלי, בבא מציעא פ ע"א

"אם יש משמעות למושג 'חברות' בקבוצה, הרגשתי אני את מימוש ביחסים בינינו. היה לי חבר, נותרתי יתום..." במילים אלה סיים נתן את דברי ההספד שלו על אבי, הפה ז"ל. מתוך דבריו אלה ומשום שהיה מורה שלי שלימדני תורה הרבה, רוצה אני להאמין שאכן הוא יושב בישיבה של מעלה.

כתלמידים אהבנו לכעוס עליו: על קפדנותו, על משמעת המים בטיולים השנתיים, על עונשים שנתן לנו ועל אזנינו שהתארכו בגינו. כשבגרנו כבר מסוגלים היינו להסתכל אחורה בלא זעם, להיות כנים עם עצמנו ולומר בענווה הראויה שחלק לא מבוטל ממטען היהדות שקיבלנו בסעד – שלו הוא. נתן הוא זה שלימדנו, בנות כבנים, ובקפדנות האופיינית לו, מתי וכיצד מתפללים; איך מתנהלים כשומרי מצוות; מה מותר ומה אסור בשבת; ואפילו – מדוע אין אומרים בשבת 'רפואה שלמה' לחולה, שכן 'יתנו רבנן: הנכנס לבקר [בשבת] את החולה אומר: שבת היא מלועזק, ורפואה קרובה לבא' (בבלי, שבת יב ע"א).

זאת ועוד – הנהגות רבות הרביץ בנו נתן, בילדי הקיבוץ הראשונים והלא-תמיד ממושמעים. מלבד זה גם לימד אותנו מקצועות קודש כמו תורה, תלמוד וטעמי המקרא – בימים שבהם כלל לא היה מובן מאליו ללמד גם בנות מקצועות אלה. מושגים בסיסיים בתלמוד ידועים לי היום מתוך אותו לימוד מוקפד ורציני בכיתות ה' עד ח'. מטען זה שהשאיר בנו נתן מעורר לא מעט תמיהות בעניין נכונות אמרתו הידועה של רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא: "...ולא הקפדן מלמד" (אבות ה מ"ב).

אני התפייסתי עם נתן כבר מזמן; חלק מעונג השבת בביקוריי בסעד היה לפגוש את נתן, ואת סבינה תבדל"א, בחדר האוכל ולקבל ממנו לחיצת יד חמה תוך התעניינות אמיתית במעשיי. מתוך הערכה ל"מורה שלי", נהגתי לשלוח אליו חוברות עבודה שכתבתי במסגרת עבודתי במשרד החינוך, כדי לקבל ממנו חוות דעת של בר-סמכא; גם מתוך הכרת הטוב למי שהפגיש אותי לראשונה עם עולמה של תורה, ואולי גם מתוך רצון לגרום לו קצת נחת-רוח שאותה הרגשתי שאני חייבת לו, על מנת לכפר ולו במעט על חטאיי כתלמידה חצופה וחסרת רסן. היום, כאמא וכסבתא, וגם כמרצה לתנ"ך ולהוראתו, יודעת אני להעריך את אותה גרסא דינקותא שהטביע בי ובבני כיתתי נתן.

יהי זכרו ברוך.

ברוריה מכמן

מאיה ומשפחתה עלו לארץ ממולדובה בראשית שנות ה-90, ואומצו ע"י נתן וסבינה במסגרת "בית ראשון במולדת". הקשרים עם המשפחה נמשכו שנים רבות, ונתן וסבינה התייחסו אל בנותיה של מאיה כנכדות שלהם ממש.

26/04/2010.

נכד

ה'ה חכס, צצ'ק, אבוק
מבש כיפה בקיץ כובע
רווק ה'ים סקיבויץ
צצ'ק ג'מל ומס'יץ.

אברו שניס. מצאן או'שה
יפה, נמזת, נ'מל
נ'מל ו'מל. צמחו צצ'ק
ק'מל, כ'מל, מ'מל, מ'מל.

זכר א'מל חתונות.
א'מל א'מל א'מל חתונות.
כ'מל א'מל, כ'מל, תיקן
ח'מל, ש'מל, ה'מל...

ח'מל א'מל א'מל חתונות.
כ'מל א'מל א'מל חתונות!
נ'מל א'מל א'מל חתונות.
כ'מל א'מל א'מל חתונות.
א'מל א'מל א'מל חתונות.
א'מל א'מל א'מל חתונות.
א'מל א'מל א'מל חתונות.

א'מל א'מל א'מל חתונות.
א'מל א'מל א'מל חתונות.
א'מל א'מל א'מל חתונות.
א'מל א'מל א'מל חתונות.

מאיה מכוס קפה

לסבינה היקרה, לזאב וליצחק היקרים!

לקח לי לא מעט זמן להיות מסוגלת לאסוף את עצמי ולכתוב על נתן ז"ל. שכן עבורי הוא לא אדם רגיל וחבר רגיל. נתן עבורי הוא "המדריך". ועם הילקחו מעימנו נסגר פרק בחיי. נוכחתי לראות שבבואי לכתוב על נתן אני כותבת לא מעט גם על עצמי, כי מטבע הדברים האירועים משולבים זה בזה, ואתכם הסליחה. נתן הדריך אותנו, חברי חברת הנוער "עלומים", בשנות התבגרותנו. הגעתי לסעד עם שתיים מחברותיי הטובות בסניף בני-עקיבא בירושלים, פנינה כחן (ליברמן) והדסה דנוס. באנו בגיל 15, גיל בו אתה בטוח שאתה יודע הכול, ואתה יודע מה טוב בשבילך טוב יותר מכולם.

נתן בהיותו מרכז הסניף, דיבר רבות על לבנו בשיחותיו על "צו השעה" על היציאה להגשמה, ליישוב הנגב. האידיאל החלוצי נפל על אזניים צעירות, עירוניות, קשובות ומשתוקקות. השתכנענו לבוא לסעד, לחיות בחיק הטבע, לחיות ולעזור בבניית קבוץ צעיר בלב המדבר, אשר בו מתגבשת חברת נוער. התכנית שהוצגה היתה: עבודה חצי יום ולימודים חצי יום. כלומר שאנו נממן בעבודתנו, פחות או יותר, את לימודי התיכון שלנו. עבורי היתה זו תכנית נפלאה. מאד רציתי להמשיך ללמוד לאחר סיום כיתה ט', אך בביתנו המצב הכלכלי לא אפשר תשלום שכר לימוד גבוה (חוק חינוך חובה חינם טרם הוחק במדינה, ומבתים רבים וטובים יצאו הנערים לעבודה וללימודי-ערב) היות ובבני עקיבא רוב חברותיי וחבריי משבט "מתנחלים" למדו בתיכון ובסמינר, לא יכולתי לראות את עצמי עובדת בעיר ולא לומדת.

לכן כאמור התכנית שהציע נתן התאימה לי מאד, בעיקר אחרי שטעמתי טעם המלהיב ומשמעותם של חיי חברה בפעולות בסניף, בטיולים, במחנה קיץ ובשבתות קבוצה. הפצתי בהוריי לאשר לי יציאה לסעד אך הם סירבו בכל תוקף. בצר לי פניתי לנתן המדריך שינסה לשכנע אותם, אך ללא הועיל. לבסוף (עד היום איני יודעת איך בדיוק, ואת זה שאלתי לא פעם את נתן ולא קיבלתי תשובה מספקת) הסכימו הוריי די בקושי לתקופת ניסיון. וכך, ביום המיועד יצאתי עם חברותיי לדרך בדמעה ובתקווה שאכן יהיה נהדר – נלמד, נעבוד, ונפריח את השממה.

לאחר שנים נוכחתי שהיתה זו נקודת מפנה בחיי, ונתן ז"ל היה בה דמות מפתח.

באנו לחברה מגובשת, עליזה, עם בנים שכל רצונם היה לבצע תעלולים ולשגע את המדריך. מעטים רצו ללמוד. אנו – הבנות הירושלמיות הרציניות, "ילדות טובות ירושלים" – לא הבנו לאן נקלענו... ואז בהשפעת נתן, ועם חברות וחברים מצוינים שלנו מהנוער, נרתמנו להיות הסמן הימני. כמעט מיד אפשר היה למצוא אותנו בוועדות, בארגון החוגים, בכתיבת עלונים, בתפילות, בערבי תרבות וחברה. היינו עסוקים מעל לראש על פי הנחיותיו של נתן הכל יכול, אשר היה קפדן מאד בדרישותיו ובנוכחותו בצריפי הנוער שלנו: מלפנות-בוקר עד כיבוי אורות בערב; בימי חול, בשבתות, בחגים, בתקופות הלימודים ובחופש הגדול; בעבודה, בלימודים ובחברה. הוא לא נח לרגע, דומה היה שלא היו לו חיים משל עצמו. מסירותו אלינו היתה טוטאלית, ללא הנחות והקלות. הוא דרש מעצמו כל מה שדרש מאתנו, ופי-כמה יותר. ניתנה האמת להיאמר שאז בנוער לא כ"כ הערכנו זאת, לא כ"כ רצינו את העומס המכביד.

חריצותו ושאפתנותו להצליח ושאונו נצליח היתה ללא לאות. הוא לעצמו לא דרש מאומה- בכל הנוגע לפשטות הלבוש, לצניעות, להנאות שונות, כל חייו אז היו קודש לנוער. סדר היום היה קפדני ומלא תוכן. היתה תכנית עבודה ולא היו פשרות. לא פעם הרגשנו שהלחץ רב מנשוא... למזלנו הרב היתה לנו רגיעת-מה אצל מיכל אפלבוים המטפלת האימהית המקסימה, שהיתה אחראית על מחסן הבגדים שלנו ועל פינות נוספות בחיינו.

נתן דאג לנו כאב אוהב ומסור, רצה לדעת עלינו הכול. הוא קיים אתנו שיחות וכיוון אותנו בדרכנו. הדגיש את העזרה לזולת, הדרכה בבני עקיבא, הלכידות החברתית וההתעניינות בקיבוץ (יש לומר שאז לא אימצו במשפחות את חברי הנוער).

על חיי החברים המבוגרים בקיבוץ ידענו רק שהם עסוקים בעיקר בעבודה ובגיוסים; מגשימים בפועל את הרעיון החלוצי. שהינו במחיצתם בעבודה בענפים השונים, במטבח ובטיפול. בשבתות ראינו אותם רוקדים אחרי סעודת ליל שבת בחולצות לבנות על יד חדר האוכל, ריקודי מעגל וריקודי זוגות (וניחשנו ניחושים שונים ומרגשים מי רוקד עם מי וכדומה – כיד בני הנעורים המתבוננים מהצד ומעזים אט-אט להצטרף וללמוד). יש לציין שחברי גרעין ז' היו בסה"כ מבוגרים מאתנו בחמש שנים, ובכל זאת נשאנו אליהם עיניים בהערצה.

נתן דאג שנקיים חיי חברה עצמאיים לחלוטין וחנך אותנו לקראת הבאות. את הבנים לימד קריאה בתורה, וכולנו התפללנו לפי הנוסח המקובל במשק. הוא סידר שנעבוד בענפי המשק השונים ונצא לקורסי השתלמויות במסגרייה, ברפת, בגן ירק או בטיפול בילדים. באחריות רבה ובהקפדה עקב אחרי התקדמותנו בעבודה, ומי שלא התמיד או לא גילה אחריות – נקרא לשיחה ובידור, והותאמה לו עבודה אחרת. נתן היה מדווח באופן קבוע לעליית הנוער (אבל הדיווח להורים נשכח, משום מה).

חברי המשק באו אלינו לתת שיחות בנושאים שונים. זוכרת אני את יהודה ברט ז"ל שדיבר על משנת הקיבוץ הדתי, את שמחה ידידיה ז"ל מרצה על המצב הפוליטי, ואת דרורי ז"ל על המצב בתנועה. היו לנו מורים - אורי

ורצבורגר, וציפי הזכורה לטוב משיעורי הטבע. נתן לימד אותנו ספרות ודרמה והרבה לספר על הארצות שבהן ביקר. אם תשאלו איך היו הלימודים, זאת אומר לכם: לא כ"כ למדנו. בשנה השנייה, הצטמצמו אט-אט ופחתו המקצועות הנלמדים. מקצועות כמו מתמטיקה, פיזיקה, כימיה, היסטוריה, גיאוגרפיה ואנגלית – לא למדנו כלל. רק למדנו לקח מכל אירוע ותקרית. ובכל זאת, יש לזקוף לזכותו של נתן את אהבתו ללימוד התורה; בזה הוא הצליח להדביק אף אותנו. זה היה המקצוע היחידי שהתקדמנו בו, נבחנו וקיבלנו ציונים.

מלבד הלימודים והעבודה היו לנו טיולים יפים ברחבי הארץ (ברגל, כמובן), ערבי-קריאה יפים, תחרויות ספורט עם חברות נוער בסביבה, מקהלה ואח"כ קולית לתפארת. כל דבר שנתן עשה, הוא השתדל לעשותו בשלמות. ורבים הסיפורים, כמו הויטראז' בחנוכה, או הצגת "דג הזהב" שהצגנו באולם קרן בבאר שבע, המשפך בבית ג'אן, ההתפטרות, שתילת הדשא, ועוד ועוד.

ואחזור לרגע אליו: למעשה, במהלך אותה שנה לא ידעתי כיצד לתרץ בבית את אי-מילוי ההבטחה ללמוד לבגרות, אלא שאז כבר נקשרתי ואהבתי את חברת הנוער ולא חשבתי לחזור הביתה (דבר שקרה לי לא אחת ולא שתיים בחודשים הראשונים לשהייתי כאן). הבסיס הרציני החינוכי, אישיותי, שהקנה לנו נתן דחף אותנו לאחר מכן, לאלה מאיתנו שחפצו בכך, להתקדם ולהשלים את הלימודים. אמנם במאמץ לא קטן, שכן חסרו לנו כלים ללמידה, והיה עלינו לסגור פערים גדולים במקצועות חיוניים.

אחרי הנוער נפרדו הדרכים, החיים עשו את שלהם. יצאנו להכשרה, לאולפנה ולישיבה ומשם לצבא. נתן המשיך לעקוב מרחוק אחר ילדי טיפוחיו. ואז, סוף-סוף נמצא לו הזמן לדאוג לעצמו, לעשות לביתו: להינשא לסבינה ולהקים בית בישראל. הוא המשיך לחנך ולהורות בעזתה, ואף לנהל את התיכון הפנימייתי ב"קריית החינוך עזתה".

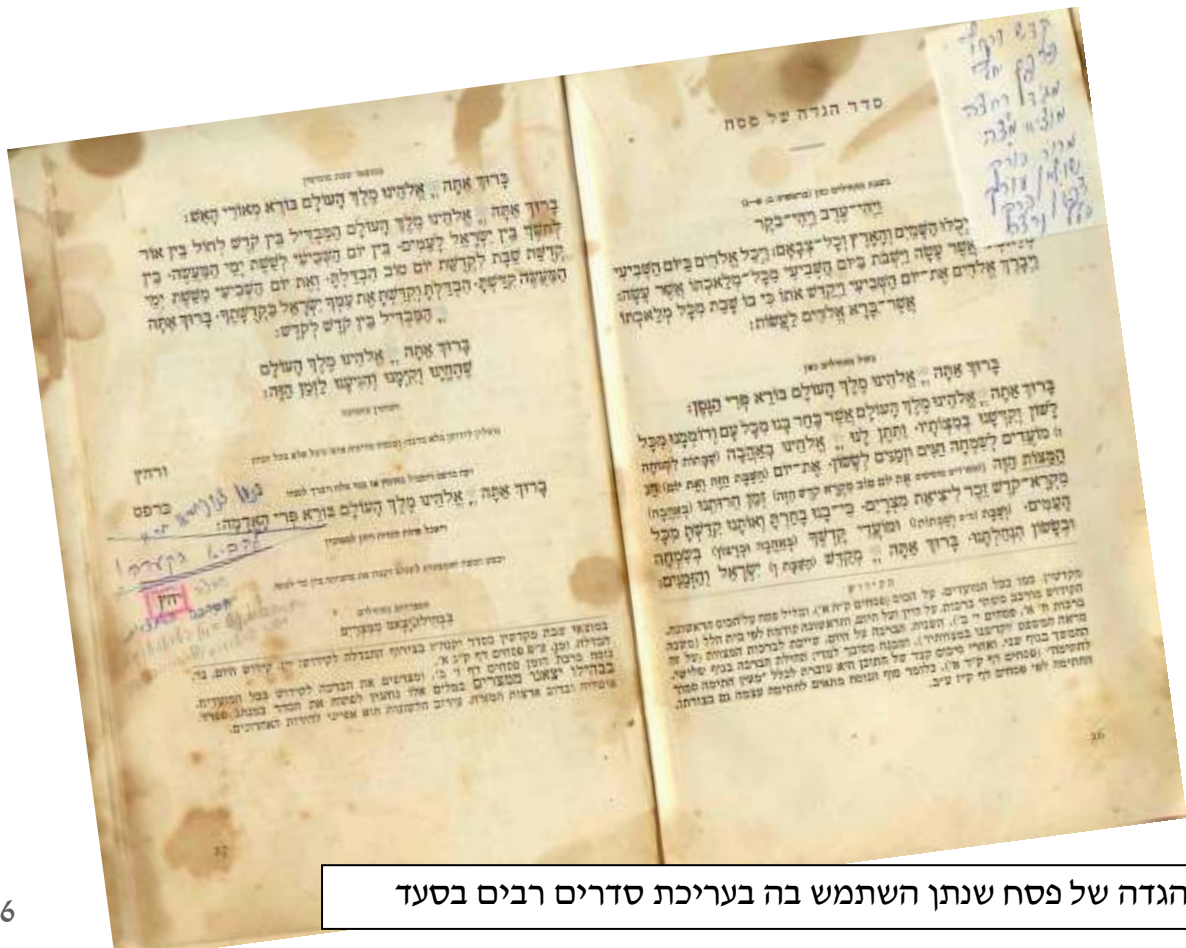
אנו הצטרפנו לסעד אחרי הצבא עם חברינו משבט "מתנחלים" מפתח-תקוה, בנינו את בתינו ומשפחותינו, גידלנו את ילדינו בבתי ילדים יחדיו, עם ילדיהם של נתן וסבינה. באופן מפליא הצטמצמו פערי הגיל – כולנו נעשינו הורים. ושוב פגשנו בנתן, והפעם כחברים שווי-זכויות במשק. לא-אחת דיברנו עם נתן על הימים ההם, והעלינו זכרונות משותפים על ימי הנוער בהבנה ובחיוך.

לבני המשפחה – סבינה היקרה מאד, הבנים הנפלאים, הכלות והנכדים – אומר אך זאת: היה לכם אבא, אדם מיוחד, שעיצב כמדריך חיים של בני נוער רבים והיה שותף בעשייה גדולה.

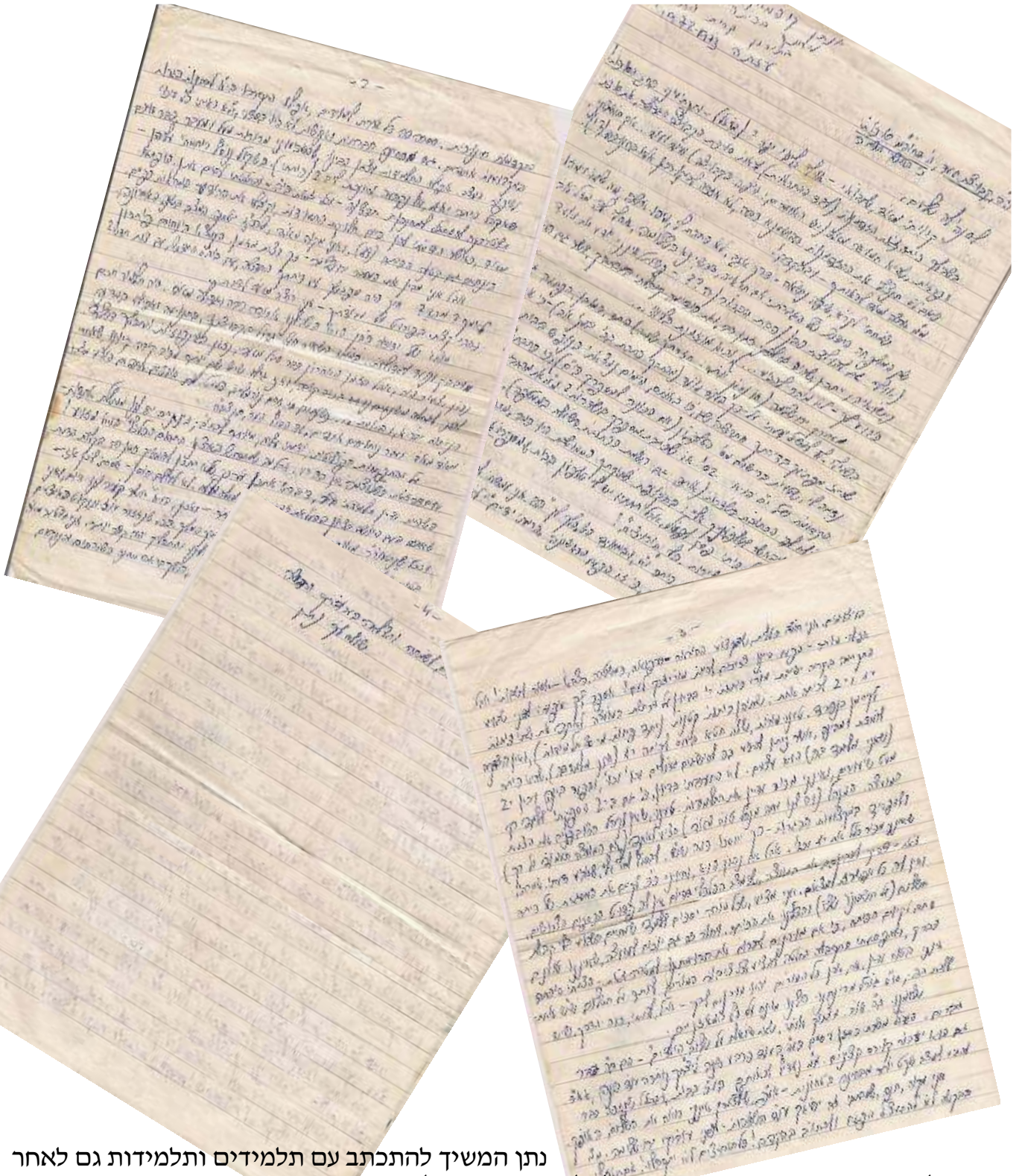
יהי זכרו ברוך!

מרגלית שריד

קשה הוא צער הפרידה – ומן השמים תנוחמו!

הגדה של פסח שנתן השתמש בה בעריכת סדרים רבים בסעד

נתן המשיך להתכתב עם תלמידים ותלמידות גם לאחר סיום לימודיהם. במכתב זה הוא כותב לתלמידה שהפכה להיות מורה, מחנכת ומפקחת. הוא פורש בדבריו התלבטויות חינוכיות, וגם את השקפת עולמו הלאומית והציונית ביחס למדינת ישראל.

בהתלבטות חינוכית לגבי כיתה שגילתה חוסר רצינות בלימודים בתיכון הוא כותב: "...אני עמדתי בפני בעיה דומה, אלא שיזמתי עזיבת הכיתה, כי זו הפעם הראשונה ש"הרמתי ידיים"; לא ראיתי בכיתה כל התקדמות חינוכית. חסרה בה כל אורת לימודים... גם מבחינה חברתית ואנושית לא היו בסדר, ולא ראיתי כל סיכוי לשיפור המצב. אפילו התלמידות עצמן הבינו שהשיעור מעל ומעבר. כבר סוכם שאקבל כיתה י"א... בשיקול נוסף ריחמתי עליהן – תצטרכנה להתרגל למחנכת חדשה וכל זאת – בי"ב – והחלטתי לסיים אתן. לזכותן מאד כאשר הודעתי להן ביום חלוקת התעודות, וקיבלו את ההודעה במחאות כפיים."

בנושא המצב החברתי והפוליטי הוא כותב: "בינתיים יש לנו ממשלת אחדות – עובדה זו כשלעצמה אין בה רע, אבל מה שמתרחש בארצנו בתחום הכלכלי הוא מזויע! כשהייתן עדיין תלמידות בי"ב דיברתי אתכן על כך שלא ייתכן להמשיך זמן רב בקלות הדעת שאחזה בעם היושב בציון בהעלאת רמת החיים מעלה-מעלה. לא לעולם חוסן!"

נתן התנגד נחרצות לשביתות מורים: "אני מצטער מאד, שלמשל ציבור המורים, תחת להראות את דרך הוויתור, הולך בראש מחנה השובתים והנוקטים בעיצומים. אני חושב כללית שבמקצוע ההוראה – כרפואה, כמשטרה, כצבא – אסור לשבות! אבל אפילו מותר – הפעם היינו צריכים להיות מורי דרך לעם!..."

החינוך כמשימה לאומית קדושה:

בדיון שהתקיים בבית הספר שבו לימד, נדונה דרישת המועצה לאחד שתי כיתות י" שהיה ביניהן פער לימודי עצום, משום חוסר בתקני הוראה, קיצוץ תקציבי, והיותן של הכיתות קטנות מבחינה מספרית. כשקמה התנגדות בקרב המורים לאיחוד הכיתות, אולם המגבלה התקציבית היתה קשה, הוא הציע "אם נכון הוא וחיוני כ"כ לקיים את המסגרת של כיתה זאת... אני מציע שכל מורה יסכים ללמד שעתיים בשבוע בלי קבלת תשלום (על חשבוננו שלו) והצלנו את הכיתה. ... הצעתי הייתה כברק, ולהפתעתי התקבלה החלטה להציע לכל ציבור המורים לוותר על תשלום שעה שבועית אחת. ... אינני בטוח עדיין אם אכן כל המורים יהיו מוכנים לכך – אבל לדעתי זוהי הדרך שיש ללכת בה! סוף-סוף גורל מדינתנו שלנו מונח על כף המאזניים!"

במכתב אחר, שכתב לתלמידה נוספת שאתה היה בקשר שנים רבות, הוא כותב: דבר אחד שאיננו מוצא חן בעיני כלל הוא ביה"ס הסלקטיבי-היוקרתי שסיפרת לי עליו. אני תמיה על עצם קיומו של בי"ס יסודי מסוג זה. אינני שלם עם בתי ספר "מיוחסים" כאלה – לא בביתי בקבוצה ולא בכל מקום שהוא, אחר. לפי דעתי, ביה"ס – בייחוד היסודי וחטיבת הביניים – חייב להיות אינטגרטיבי, כשלומדים בו ילדים מכל השכבות הסוציאליות. ככל שנעים להתבשמ מבי"ס מסודר, נקי, מקושט ומטופח, חשוב יותר ליהנות מנוף אנושי רב-גוני ורב שכבתי. אין זה קשה, ונוח למורה, להיות שותף לחינוך ילד/ה מבית הורים "טוב" – אבל המצווה היא להתלבט, להשתפשף ולהתמודד עם כל הבעיות המתעוררות בבי"ס שבאי שעריו הם מבתי הורים מכל הסוגים ומכל השכבות. "הזהרו לכם בבני עניים..." אמרו חז"ל, וידעו מה שאמרו.

אזכרנו כך.

תחת הנהגתו של נתן ב"בני עקיבא", ירושלים, טובים הזכרונות ובלתי נשכחים.

נתן בא בשליחותם של הקיבוץ הדתי והמפלגה, עם דימוי ועוצמה רוחניים, עם כישורים וכלים מיוחדים לו, על מנת לחזק ולהעצים נוער חלוצי שומר תורה ומצות. כפשוטו וכמשמעו.

מידענו נתן, דגול ונמרץ, אישיות מעצימה. נשא באמתחתו משנה ברורה להעמסת המטען הרוחני שהנוער בשעתו נזקק לו, שבהיעדרו – קיומו היה בספק. נתן, איש הקיבוץ, אידיאליסט בלתי-מתפשר בעיקר בעקרונות החברה כפי שנקמו בקיבוץ, בחלוקה שוויונית בנשיאת הנטל וכיו"ב. ברוח דברים אלו הרים בהצלחה נתן את תפקידו כמרכז סניף "בני עקיבא" ירושלים... נתן מצא בדרכו-הוא והמאפיינת אותו, דרך לליבות חניכי התנועה, לגיבושם לחברה דיסיפלינרית.

נתן עמד בגאון, בתבונה, וללא עריצות נסחפת הפעיל את "התנועה" שלב אחרי שלב. ומכח אישיותו האינטלקטואלית ורוחב אופקיו, ובעיקר – תוך הזדהות אמיתית עם מהות שליחותו, בנה את הגשר המקשר, והיה נערץ בעיני החניכים וההורים כמורה וכמדריך כאחד. ...

הקשר הנפשי שלו לעובדת יהדותו היה עצום, עם מטען רוחני כביר, ולא סטה כמלא הנימה. עובדה זו ניכרה בעיקר כשנבחר כ"שליח ציבור" בתפילה, בקריאת התורה, וכיו"ב. רינתו בתפילה – היה בה חן עם לחן מסורתי. חתך דיבור, היגוי ראוי, תוך הבלטת ההבנה לנקרא. בעצם, נתן היה אוטודידקט. עליו ניתן לומר "גדול מרבן – שמו".

מעשה ובאחד ממפגשי הסמינריונים למדריכים, סיפר (גילה) נתן, ברוח הומוריסטית, על חייו בקבוצת "עלומים" (לימים "סעד" בנגב). מפאת הדלות הכלכלית של "עלומים" ושהיה עליהם לשאת בעול לקיומם מבחינת "יש מאין", הציע נתן עצמו לשמש בחברה את "הסנדלר", ותיקן את הנעליים. וכדרכו לשלמות, התמחה נתן במקצועו החדש אצל סנדלר מדופלם בסביבה. וכלשונו: היה שוליית הסנדלר. וכך אמר: "ידעתי כי המשק יתקשה לאתר חבר לתפקיד זה, אשר על כן – התנדבתי", והוסיף "הרי כל חיינו אנו טעונים תיקון. וממי טוב יותר ניתן ללמוד תיקון, אם לא מן הסנדלר?". ברוב התרגשות קם אחד מן המשתתפים בסמינר ואמר "חברים, אין לנו כאן עסק עם סנדלר מהשורה, אלא לפנינו התנא הגדול רבי יוחנן הסנדלר".

זכור לטוב וזכרו ברוך,

אריה ברמץ

שלושים יום עברו מאז נפרדנו ממך. שלושים יום של מחשבות, תמונות שעולות וזכרונות.

מחשבות על מה שהיה ועל מה שכבר לא יהיה ועל איך הכול ייראה בלעדיך.

שוב לא נשמע כשנתקשר אליכם את ה"שלוש", שומע נתן" המפורסם שלך – בקול מתרונן ובמין התרוממות רוח שכזאת, כאילו כל חיך עברו עליך בציפייה אך ורק לשיחה הזאת והנה סוף-סוף היא הגיעה. וכשנגיע לביקור הדלת לא תהיה פתוחה לרווחה, הרדיו לא יהיה פתוח בעצמה על רשת ב', ואתה לא תשב על יד המכתבה, במכנסיים קצרים וכפכפי פלסטיק שראו שנים טובות יותר (הרבה!!! שנים טובות יותר...), ותכתוב מכתב ללשכת השר או למועצה לצרכנות או השד יודע מה. ושוב לא יצלצל הטלפון בביתנו ואתה תהיה על הקו ותאחל מזל-טוב ליום הולדת של אחד הילדים או ליום נישואים שלנו ואנחנו לא נבין מה פתאום היום ויעברו כמה שניות טובות עד שניזכר שמדובר בתאריך העברי כמובן – אלא מה? ואף אחד לא יתקשר אלי בליל ערב-פסח וישאל: "עשית כבר בדיקת חמץ?" ואני לא אענה "כן, בדקתי, יש מספיק..." ונצחק, ולא תבקש ממני בטלפון "כשאתה בא תביא לי כמה שתילים לגינה, כי בסעד אין, ואני משלם כמובן...". ובבית הכנסת, שהיה מרכז חיך, לא יהדהדו עוד בין הקירות ה"אמיין" ו"הברוך הוא וברוך שמו" האופייניים לך כ"כ, הקריאה "כהנים!" לא תרחף עוד בחלל, ושליחי ציבור חרדים שוב לא יגיבו אליך מבט ממרומי התיבה לראות האם ראשך נע באי שביעות רצון מצד אל צד לשמע קטע שלמדו אצלך אי-אז או שאולי הם עברו הפעם את המבחן... ולא יהיה את מי לשאול מה הנוסח הנכון, ומה מקובל בסעד, ומה אומר התקנון בעניין.

ולנו לא יהיה את מי לשתף ולא יהיה עם מי להיוועץ בנושאים של יהדות והלכה, פוליטיקה, עברית, השינויים שעוברים על הקיבוץ ועוד הרבה תחומים ועניינים; שכן התעניינת בכל כך הרבה נושאים ולמדת כל כך הרבה דברים. כי איש של עקרונות היית, יש שיגידו שמרן, אבל בד בבד היית מקורי מאד בחשיבתך, יצירתית, מוכשר בכל כך הרבה תחומים וכל כך חכם. אחד הדברים שתמיד הפליאו אותי אצלך היתה היכולת שלך להבחין בין הרצוי למצוי ולמצוא את הדרך שתשלב בניהם באופן שיוכלו לחיות ביחד זה לצד זה - האידיאל והאפשרי, ותמיד בצורה מנומקת היטב ולעולם לא משיקולי נוחות וטובה אישית. וכך, פעמים רבות הפתעת אותי ברעיון או דעה שלא הייתי מצפה לשמוע ממך.

אני חושב הרבה על הפעם האחרונה שראיתי אותך ועל המילים האחרונות ששמעתי ממך. זה היה בערב יום העצמאות קצת יותר מ-24 שעות לפני שנקראת ל"סעד של מעלה". הגענו אחרי הצהריים ומיד נכנסנו לחדרכם בבית-שקמה, לשאול לשלומכם ולשמח אתכם עם הילדים. היית חלש מאד ונראה היה שאין לך כח לביקורים. בקושי רב הצלחנו לשכנע אותך לצאת החוצה לטיול קצר בכסא הגלגלים, לשאוף קצת אוויר ולראות קצת חוץ. רצינו עוד לשבת ולשתות קפה ביחד אבל לאחר זמן קצר סימנת לנו בתנועות ידיים תקיפות – הדיבור כבר היה קשה עליך – שברצונך לחדר, למיטה, שיניחו לך. נפרדנו בינתיים והלכנו עם אמא למפקד ולאחר מכן לחדר האוכל – או "המסעדה" כפי שהקפדת באדיקות לקרוא לאותו מקום מאז החלו השינויים בקיבוץ. לאחר הסעודה הגענו שוב, רק לומר שלום לפני הנסיעה חזרה הביתה.

מצאנו אדם שונה לגמרי. ישבת בכסא הגלגלים זקוף וחזק, שמחת מאד לקראתנו ולרגע היה בך משהו מנתן של פעם, זה שהכרנו וזכרנו: ערני מאד, נמרץ ורעב למעשה. אפילו חייכת. אני זוכר שחשבתני לעצמי באותו רגע שלא ראיתי אותך מחייך מאז האשפוז שלך כחודש ימים קודם לכן. הילדים ניגשו אליך ואתה חיבקת ונישקת אותם לפי הסדר ואח"כ את ענת ואותי – שתי נשיקות, אחת על כל לחי, מנהג שאמצת לך עם השנים ושאנחנו, בינינו לבין עצמנו, כינינו אותו "ערפאתי". ואז סימנת לנו שברצונך לצאת מן החדר. השעה הייתה כבר קרוב לחצות ואנחנו שאלנו את עצמנו "לאן הוא רוצה לצאת בשעה כזאת?" ולקחנו אותך אל האולם המרכזי. לפתע, אחזת בידי וביקשת שאתכופף אליך על מנת שתוכל לומר לי משהו. קירבתני את אזני לפיך ואתה, בקול חלש, כמעט בלחישת אמרת שתי מילים: "ללמוד קצת". לא הייתי בטוח ששמעתי היטב ושאלתי "מה אתה רוצה?"; "ללמוד קצת" חזרת ואמרת בקול קצת יותר חזק והחלטתי. מצאתי סידור, פתחתי בפרקי אבות והנחתי את הספר לפניך על השולחן. אני לא זוכר בדיוק על מה חשבתני או עשיתני באותו רגע – נדמה לי שהייתי צריך להסות את אחד הילדים – בכל אופן, כמובן שלא תיארתי לעצמי שזאת הפעם האחרונה שאראה אותך, כי אז אולי הייתי יושב ומקריא לך ולומד יחד איתך. זה לקח דקה או שתיים, חזרתי לשולחן וראיתי אותך יושב בעיניים עצומות, הספר פתוח לפניך ושפתיד נעות כמו בתפילה. עבר עוד זמן קצר ואתה סימנת שהספיק לך וברצונך לחזור לחדר. נפרדנו שוב בנשיקות, אתה הלכת לישון ואנחנו נסענו הביתה. מאז לא ראינו אותך יותר.

אני חושב הרבה על הרגע הזה, כי אני מאמין שלא במקרה המילים האחרונות ששמעתי ממך היו "ללמוד קצת". בדיעבד, זה נראה לי אפילו קצת מתוכנן מצדך. מתאים לך לבחור בקפידה את המילים האחרונות שלך: אתה, שהיית איש המילה הכתובה והנאמרת, אביר השפה העברית ומגינה; אתה, שכל חיך החלטת וביצעת והשתדלת להשאיר מה שפחות מקום ליד הגורל ולנסיבות הזמן והמקום, לא תיתן לסתם מילים חסרות פשר ומשמעות ללוות את ירידתך מן הבמה.

אני עדיין לא בטוח מה היתה כוונתך באותו רגע: האם פשוט סיכמת את חיך בשתי מילים אלו, כאילו רצית לומר "כזה הייתי"? או אולי סתם רצית לעשות, בשעותיך האחרונות, את מה שהכי אהבת לעשות כל חיך – ללמוד!! ואולי היית זו הוראה בשבילנו או שמא עצה, איזושהי תכלית או מטרה שנלך לאורה מכאן ולהבא, מעין צוואה שהשארתי לנו?

אני מאמין, שהתכוונת לכל שלוש האפשרויות. וכך, בצמד מילים, גם סיכמת את חיך, גם עשית את שאהבת וגם סימנת לנו את הכיוון הנכון ואת הדרך בה רצית שנלך – ללמוד, כל הזמן ולא להפסיק לעולם כשם שעשית אתה כל חיך.

ובאמת אבא, אין דבר שאפיין אותך יותר מן הלימוד ואין ראוי ממך לתואר 'תלמיד חכם'. חכם היית, כי תמיד, לאורך כל חיך, הסכמת והסכנת להמשיך ולהיות תלמיד על אף הידע והניסיון העצומים שצברת. ולא סתם למדת אלא למדת לעומק, לפרטי פרטים וזאת, על מנת שתוכל ללמד ולהעביר את שלמדת הלאה לבניך, לתלמידיך הרבים, לחניכיך ולחבריך לקבוצה. כי מורה היית בנשמתיך ומעולם לא עייפת מלחנך, להסביר ולהדריך. כל כך הרבה דברים לימדת אותנו אבא – תורה ומשנה וגמרא, טעמי המקרא ועברית נכונה ואף את אהבת הארץ, בהמוני טיולים שנסענו אליהם, מיטלטלים מצד אל צד בספסל האחורי של 'רכב לחבר' האופל סטיישן הצהוב או הכחול. אבל הדבר החשוב ביותר שלימדת אותנו היה איך ללמוד וזה מה שהפך אותך בעיני למורה טוב כל כך.

זה נכון אבא, שלא תמיד היה קל להיות ה"בן של נתן". כשם שדרשת הרבה מעצמך, כך דרשת גם מאיתנו הרבה מעל הממוצע ב'רחוב הקיבוץ', במיוחד בכל הנוגע לשמירת מצוות, לימוד תורה וציון יהודי. כך למשל, למדנו פרשת שבוע בכל ליל שבת, ופרקי אבות אחרי מנחה בשבתות הקיץ החמות – שבהן הלכנו כמובן בסנדלים עם גרביים, כי שבת זה לא יום רגיל וצריך שיהיה חגיגי... למנחה וערבית הגענו כבר בגיל צעיר מאד, בזמן שחברינו עוד היו משחקים, ולבר המצווה שלנו למדנו במשך שנה שלמה – 'שנת בר המצווה' קראת לזה – ולא רק טעמי המקרא וקריאת התורה לימדת אותנו, אלא גם הלכות תפילין וציצית וטעמי המצוות. ואת הדרשה שלנו כתבנו לגמרי בעצמנו עם מעט הכוונה שלך. ובבית הכנסת ישבנו בדיוק במרכז, והסידורים שלנו היו תמיד מיוחדים עם עטיפת בד יפה ומעוטרת מעשה ידי הזהב של אמא.

ולי היה חלום: אני נכנס לבית הכנסת לתפילה, ניגש אל הבימה, בוחר לי משם את הסידור המרופט והמהווה ביותר, מתיישב בספסל האחורי, מדבר קצת עם שכני לספסל, יוצא קצת לשאוף אוויר ונשאר בחצר כמה זמן שאני רוצה ורק אז חוזר פנימה לסוף התפילה...

לא פעם הייתי מתמרמר בני לבין עצמי ולא הבנתי אז למה אני לא יכול להיות קצת יותר כמו כולם ומדוע נדרש ממני לעשות יותר ולעיתים אף ניסיתי להתמרד. משבגרתי הבנתי, והיום כשאני אב לילדים אני מבין ביתר-שאת, איזו מתנה קיבלתי ממך. איזה מטען אדיר של חכמה, ידע ותרבות ניסית להעביר אלינו. ועשית זאת בדרך היחידה שהכרת: ברצינות, בלי חכמות וקיצורי דרך, בעבודה קשה ובנחישות.

נדמה לי אבא, כי בדרכך זו קראת תיגר על קביעתו של רבן גמליאל – "לא הקפדן מלמד" או לפחות ראוייה אימרה זו לעיון מחודש. כי קפדן היית, זה נכון, אבל לימדת ועוד איך, ויעידו על כך תלמידיך וחניכיך הרבים-מאוד, המכירים לך טובה עד היום **דווקא** על הקפדנות, המשמעת והסדר שהיו אופייניים לך כל כך, והם אלה שעזרו להם בסופו של דבר ללמוד ולספוג, ומלווים אותם בלימודם עד היום.

בכל יום בחיך, בתפילת שחרית, ביקשת: **"...ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל, לשמוע ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה"**. נדמה לי, כי היושב במרומים נענה לתפילתך זו ונתן לך את כל אלה.

נזכור אותך בגעגועים

נזכור אותך בחיך

ובעיקר נזכור אותך בתודה: תודה על כל מה שלימדת אותנו. תודה על שלימדת אותנו איך ללמוד.

ותודה גדולה על הזכות הנדירה וההזדמנות שניתנה לנו, לשבת במשך שנים רבות בשורה הראשונה ב'הצגה הכי טובה בעיר'. הצגה של איש אחד, שתמיד רצה להיות גם השחקן גם הבמאי גם הכותב וגם התפאורן של סיפור חייו.

תנוח בשלום אבא. אני מקווה שטוב לך היכן שאתה נמצא.

סבא

אני מאד מתגעגע אליך

אם היתה דרך שהיתה יכולה להחזיר אותך אלינו, הייתי מאד שמח.

כשביקרנו אותך בפעם האחרונה, היית שמח ונמרץ והדבר האחרון שחשבתי עליו הוא שמחר תלך לעולמך. כשמעתי את הבשורה הרעה הייתי עצוב מאד והחלטתי לכתוב לזכרך שיר קטן

כשאני וסבא נתן

כשאני וסבא נתן ישבנו ליד השולחן
תמיד צץ איזה עניין שהיה מאד חשוב כמובן
כמו לרוץ לתפילה או שיעור
וזה בסדר גמור
כי סבא היה תמיד עסוק
בפירוש איזה פסוק
בהלכה, בגמרא או פרקי-אבות
ועל כך חשב שעות על גבי שעות

בזמנו הפנוי, לפתור תשבצים אהב
ולפעמים היה קורא לי – "נדב!!!"
עזור לי בשאלה הזאת
איך קוראים לזוג הזמרות...?"
וברגעים אלו התמלאתי גאווה
ובראשי עלתה המחשבה
שאפילו שהוא סבא וכבר די מבוגר
הוא עדיין זוכר ומתעניין בכל דבר:
את שם הנהר הזה והזה
והאם קיים בכלל דבר שכזה?
ושזה ממש נחמד שלתרום אני יכול
גם לחכם כל-כך גדול
שעבר הרבה בחייו
ומכיר כל מילה ותו
ועדיין ממשיך ללמוד דברים
אפילו מילדים כל-כך צעירים.

סבא - היית איש מעניין ומרתק בחיך
ואני רוצה לשמוע את כל הסיפורים שיש עליך
אני מקווה שאתה במקום טוב, בטוח ומוגן
בפנים תהיה איתנו כל הזמן.

אני עדין אוהבת אותך גם אם אתה לא אתי. תמיד הרגשתי שמחה ומוגנות אִתְּךָ. הרגשתי שאתה שלי, ותמיד תספר לי ספורים, ותקח אותי לטיולים, ותפנק אותי. גם כשהיית בן לירושלים היית מפנק אותי, והיינו מטילים ביחד, מחפשים פרחים וצמחים.

בכל פעם שהיינו באים לקבוצת הייתה מנשק אותי ומחבק אותי חבוק דב. מין חבוק גדול ומכר פזה. היית מושיב אותי על הברבים שלך ועושה אתי "הופה, הופה רייטר", וכשהייתי צריכה ללכת לישן היית מרדים אותי עם שירים שמאד עזרו לי להרדם.

אני זוכרת שפעם טילנו בירושלים ליד החרשה וקניתי לי גלידה. הייתי תמיד מצפה ומחכה שתבואו לבקור אצלנו, או שאנחנו נסע אליכם לקבוצת.

כשהייתי בגן באת בסופר סת"ם לגן שלי להסביר על העבודה שלך. הסברת כל כך טוב שעד היום אני מבינה מה שסופר סת"ם עושה בעבודה שלו. כתבת לכל ילד בגן את השם שלו על חתיכת קלף קטנה ונתת לנו נוצה שאתה הסופר כותב. הסברת לנו כל כך יפה על הקלף, שהוא כמו קלפה, וכדוגמא השתמשת בתפוז. היית כל כך מצחיק!

אני מתגעגעת אליך ורוצה שתחזר אלי. אני יודעת שאתה לא יכול, אבל אני עדין רוצה. היית הסבא הכי טוב בעולם בשבילי! כמו חבר שעדין יש לי מקום בלב בשבילי.

אוהבת אותך מאד

הנכדה טליה קינן (בת 9)

דברים לזכרו של נתן - ביום השלושים ז' בסיוון תש"ע

המושג "מורה לחיים" יכול להתפרש בשני אופנים. על פי המובן האחד: הוא מורה שאנו נוצרים בלבנו במהלך חיינו כזיכרון יקר, את זכר השעות שבילינו אתו, את הידע שהנחיל לנו, את אמירותיו, את דעותיו ואת אופני ההתנהגות שלו ואנו שבים אליהם מעת לעת ומוצאים בהם לקח טוב והנחיה לנסיבות חיינו.

על פי המובן השני, "מורה לחיים" דומה לראשון מבחינת התרומה לעיצוב העמדות וההתנהגות שלנו אך בנוסף הוא זה שממש יצר תפנית בחיינו, דהיינו השפיע באופן מכריע על הכיוון שבו נלך בשארית חיינו. הוא מורה לחיים לא רק במובן זה שבמהלך חיינו אנו מסוגלים לשוב ולהתחבר אל מה שרכשנו ממנו, אלא במובן זה שהוא שינה באופן ניכר את מסלול חיינו, כך שבעקבות כניסתנו לחיים אנו מגדירים באופן אחר את זהותנו האישית או המקצועית למשך יתרת חיינו.

בוגרים ובוגרות של נתן מתקופות חייו הרבות כמדריך, כמורה וכמחנך לא צריכים להתאמץ כדי להסכים כי מבחינתם בנתן התמצו שני האופנים כאחד.

זכינו ונתן, כך פשוט קראנו לו, היה המחנך שלנו. הוא חינך אותנו המון זמן... שנה!! ליתר דיוק... שנה פחות חודש בכיתה י"ב מחזור סיום 74. כמו הרבה זכיות בחיים גם זו תחילתה במקרה, כי נתן בסך הכול התבקש למלא את מקומו של המחנך, שזה עתה התחיל אתנו את השנה וגויס למלחמה.

הוא בא לחודש ונשאר לכל החיים.

כששאלתי בוגרות על זכרונותיהן מנתן הביטוי החוזר בדבריהן היה, בהטיות שונות: "הוא היה כמו אבא". אחרי 3 שנים שבהן חינכה אותנו "פרח-הוראה" בת גילנו כמעט, דמותו האבהית "נפלה כפרי בשל בדינו". אומרים שהזמן נתן פרספקטיבה לאירועים שמתרחשים בחיינו. במקרה של נתן לא היו צריכים לעבור שנים כדי לדעת שזכינו, ובגדול. "הכתובת היתה על הקיר", במובן החיובי כמובן.

נתן אהב את תלמידותיו-בנותיו כמו אבא והן החזירו לו אהבה. היתה לו היכולת להתייחס לכולן שווה בשווה ועדיין כל אחת הרגישה כבת יחידה שלו. נתן ידע להעניק חום ואהבה במילה, במחווה וגם בחיבוק של ממש. כמו אבא דואג היטה אוזן קשבת והתעניין בחיינו הפרטיים: מה קורה בבית עם ההורים, איך מתפתח הרומן עם החבר, האם סיימנו את הברוגז עם החברה וכו'. אתם יכולים לדמיין אותו, לפני 35 שנים, מכתת רגליו אתנו בדרך יפו-תל אביב כדי לחפש לנו תלבושת למסיבת הסיום? יוצא ונכנס אתנו מ"ניבה" ל"גוטקס" ושאר חנויות אופנה עד שמצאנו את החולצה האדומה שתהלוך את חצאית הג'ינס הארוכה. כל כך היה חשוב לאבא-נתן שניראה במיטבנו בטכס המשמעותי בחיינו.

נתן היה חף מפוזות ולא היתה בו טיפת חנפנות. אני מציינת זאת כי, בד בבד עם החום והאהבה שהעניק הוא גם ידע לדרוש משמעות. מן המפורסמות היתה דרישתו לסדר וארגון והקפדה על דיוק בזמן. השיעור לא התחיל לפני שהכיתה היתה מבריקה, התיקים מסודרים במקומם והמחברת מונחת בצד ימין.

זכורים לכולם הטכסים המרשימים שהעמיד ושהתנהלו כמו "שעון שוויצרי". פלא שהוא נעזר לשם כך בסטופר בחזרות? סיפרה לי גליה, המזכירה הוותיקה של קריית החינוך, כי באחד הטכסים שהתקיימו השנה בבית הספר הצפירה "נכנסה" לדברי הקריינית. "אצל נתן זה לא היה קורה" היא אמרה למורה שעמדה לצידה.

נתן היה מורה לתנ"ך וללשון העברית.

בכל פסוק שהקריא, בהטעמה הספרדית עליה הקפיד, ובכל כלל דקדוקי ששינן ביקש להקנות לתלמידיו לא רק את השליטה בשני התחומים אלא, ואולי בעיקר, את האהבה להם. הרב קוק זצ"ל אמר: "כשם שיש חוקים בשירה כך יש שירה בחוקים". נתן הפך אמרה זו לתפיסה דידקטית והצלחה באמצעותה להביא אותנו להשגים נאים בשני המקצועות.

נתן דירבן אותנו להישגיות בתחום הלימודי אך לא ראה בזה את חזות הכול. בד בבד עם הלמידה הפורמלית הוא עודד את תלמידותיו לפתח את הכשרונות היצירתיים ולשם כך גם הקים את החוג לדרמה המפורסם. גם כאן באה לידי ביטוי האישיות המיוחדת שלו: קשיחות ותובענות בחזרות, לצד יחס חם ואבהי בהפסקות שבהן חילק סוכריות ופלחי אבטיח שהביא מהקיבוץ. לצידו ניצבה תמיד "העזר כנגד", סבינה שתחיה, שדאגה מצידה להלביש ולאפר את הבנות בידיה הכשרוניות.

נתן עשה את עיקר עבודתו החינוכית בקרב אוכלוסיה שבמובנים רבים היתה אנטי-תיזה לרקע האישי שלו: אירופאי, קיבוצניק-חלוץ ומשכיל מול בני עדות המזרח, תושבי עיירות הפיתוח ומושבי העולים בסביבה מבתים נעדרי השכלה פורמלית ברובם, שעיקר דאגתם היתה נתונה לפרנסה.

מפגש מעין זה יכול היה בקלות לייצר יחסים של "בעל בית" ו"בני חסות". אך נתן, בסגולותיו האנושיות המיוחדות היה **חף מכל רגש של התנשאות** ופטרוניזם ודיבר תמיד "בגובה העיניים".

הוא ראה את תפקידו כמחנך הדור הבא, אך **הקניית הערכים** אצלו לא היתה מעולם בדרך של הטפה אלא רק בדרך של דוגמא אישית: האהבה לשפה העברית העשירה והתקנית, המסירות לבן/בת הזוג ולמשפחה, אהבת הארץ והאדמה בפשטות, חיים בצניעות, יושר ויושרה מעל וכבסיס לכל.

ידוע הביטוי "כשמו כן הוא". נתן היה אכן **איש של נתינה** ללא גבולות. מהיפוך אותיות שמו נקבל שוב "נתן"; זו הנתנה שלנו אליו בחזרה.

הנתינה ההדדית היתה חשובה מאוד בעיניו והוא טיפחה לאורך השנים בנוכחות בחתונות, בבריתות ושאר שמחות. ארכיון המכתבים המפורסם שלו יכול להעיד מאידך יותר מכול על האהבה וההערכה שרחשו לו תלמידיו הרבים, ובהזדמנות זו בוחרים בו פה-אחד לזכות בתואר:

"המורה של המדינה"

אסיים בנימה אישית-פרטית.

הקשר שלי עם נתן נשמר לאורך השנים באמצעות מכתבים, אותם פתח ב"חנה'לה", וכשהטלפון נהיה זמין בכל בית בקבוצה, כפי שהתבטא, פחתו המכתבים ואת מקומם תפסו שיחות הטלפון התקופתיות.

נתן היה זה ששלח לי את החבילה הראשונה לטירונות ב"מחנה שמונים", לתדהמתן של חברותיי לאוהל. כאן המקום לציין שההצטרפות שלי לגרעין הנח"ל של בני"ע נזקפת לזכותו ובזה הוא מימש, מבחינתי, את המובן השני של המושג "מורה לחיים": כמי שהשפיע באופן מכריע על הכיוון שבו נלך בשארית חיינו. בתקופה שבה אפילו ה"שרות הלאומי" לבנות עדיין לא היה פופולרי, בלשון המעטה, הוא זה שעודד אותי "ללכת על זה", וכל חיי הכרתי לו טובה על כך.

בהמשך ליווה אותי במכתביו במעברים שעשיתי במקום המגורים, עד לסקוטלנד הרחוקה, ובתפקידים שמלאתי במערכת. תמיד מתעניין ומשיא עצות כשצריך.

בשבע השנים האחרונות, עם חזרתי לדרום, הקשר עם נתן וסבינה היה אינטנסיבי יותר. הקירבה בין שדרות לסעד תרמה להידוק הקשרים והביקורים בכל שנה אצל נתן וסבינה - בסוכות ובחנוכה - הפכו למסורת, לבד מביקורים מזדמנים של אחר צהריים ברפת ובגני השעשועים של הקיבוץ.

סבינה ונתן התייחסו לילדיי כאל נכדיהם והדגישו תמיד שביקורינו משמחים אותם ומוסיפים עליצות למעונם השקט. נתן אף הקפיד לכתוב על המעטפות בהם הגיש להם את דמי חנוכה הקבועים "מסבתא ומסבא". ילדיי מצידם קראו לו "סבא נתן".

בחנוכה האחרון לימדנו אותם משחק קוביה משעשע וסבינה ונתן שיחקו ונהנו "כמו ילדים". את כל המפגשים הקפדתי לתעד בצילומים והסרטה למזכרת. התמונות מהמפגש בחנוכה השנה, שבו לא נראה שום רמז להיותו האחרון עם נתן, עדיין תלויות על המקרר.

בפסח התקשרתי לאחל חג שמח ומשלא נענית הנחתי כי נסעו לאחד הבנים והשארתי כהרגלי הודעה, שתמיד הקפיד להגיב עליה בטלפון חוזר. הפעם לא.

ההודעה על פטירתו תפסה אותי בעבודה. לא יכולתי להפסיק את זרם הדמעות והמורות היו בטוחות שמדובר בבן משפחה קרוב. הן התקשו להאמין שמדובר במחנך שלי מלפני יותר משלושים שנה.

נו, להתחיל לספר להן **שנתן היה בעצם כמו אבא?**

יהי זכרו ברוך וחרות לנצח בקרבנו.